

SLOVENSKÁ AKADEMIA VIED
Ústredná knižnica

INFORMAČNÝ BULLETIN
ÚK SAV

XXIX

č. 1

Bratislava 2000

OBSAH

Je ťažké byť spravodlivým	5
Knižnično-informačná sieť SAV v roku 1999	7
Výsledky EPCA a jej štart v roku 2000	12
Okrúhle stoly pre pracovníkov knižnično-informačnej siete SAV .	14
JASON v roku 2000	16
Zahraničné dary periodík v roku 1999	18
Finančná hodnota zahraničných periodík získaných darom	20
Databázy v bratislavských knižniciach	22
Knižnično-informačná sieť SAV za uplynulých desať rokov II. časť	31
Modifikovanie MDT	34

JE ŤAŽKÉ BYŤ SPRAVODLIVÝM

V Ústrednej knižnici SAV si opakovane kladieme otázku: „Ako byť pri rozdeľovaní centrálne financovaných informačných zdrojov a následne aj poskytovaných služieb čo najspravodlivejší k celej multidisciplinárnej komunite vedeckých pracovníkov všetkých troch oddelení vied SAV?“ Treba povedať, že veľmi často nevieme nájsť adekvátnu odpoveď, pretože táto úloha ÚK SAV nebola nikdy ľahká. Je totiž veľmi ťažké spravodlivo rozdeliť získané informačné zdroje na tri úplne rovnaké diely.

Najťažšie je každoročné rozhodovanie o kúpe jednotlivých titulov zahraničných periodík. Na jednej strane je snaha zachovať kontinuitu jednotlivých titulov, najmä tých, u ktorých je naša knižnica ich jediným nadobúdateľom na Slovensku, na strane druhej je nutnosť pristúpiť pod ťarchou nedostatku finančných prostriedkov k redukcii ich počtu. Na tomto „útrpnom“ procese hádam najhoršie býva to, že sa nám ešte nikdy nepodarilo mať rovnomerne zastúpené tituly pre všetky tri oddelenia vied SAV. Túto situáciu sa aspoň čiastočne snažíme kompenzovať titulmi získanými v rámci medzinárodnej výmeny (do 700 titulov) a titulmi získanými darmi (170 titulov). V náš prospech snáď hovorí i kúpa multidisciplinárnej databázy Current Contents, ktorá oslovuje skladbou zahrnutých titulov periodík tak vedca spoločenskovedného, ako matematika, geografa, fyzika, biológa, lekára i astronóma – jednoducho celú komunitu multidisciplinárne zameraných vedeckých pracovníkov SAV. Podobne je zameraná i citačná databáza Science Citation Index, ktorá spolu s citačnými indexami v Univerzitetnej knižnici v Bratislave, s ktorou úzko spolupracujeme, dokázala zatiaľ pokryť rešeršné požiadavky vedeckých pracovníkov SAV. Nedostatok vlastných elektronických zdrojov (8 titulov online periodík a voľný vstup do multidisciplinárnej databázy EBSCO a iných databáz) sme sa snažili vedeckej komunite SAV kompenzovať priebežným upozorňovaním na voľne prístupné elektronické informačné zdroje na internete.

Ukázalo sa však, že naša snaha po spravodlivej distribúcii informačných zdrojov všetkým vedeckým pracoviskám SAV je nedokonalá. V Slovenskej akadémii vied sú ešte stále vedecké pracoviská (najmä v I. odd. vied s prevažne technickým zameraním), ktoré len vo veľmi malej miere využívajú informačné zdroje, poskytované Ústrednou knižnicou SAV. Isté je, že je to chyba, no nielen chyba ÚK SAV. Tieto ústavy boli do istej miery až do nedávna informačne sebestačné, nepotrebovali tak bytostne využívať ako iné vedecké pracoviská SAV, informačné zdroje z Ústrednej knižnice SAV. Čiastočne to bola aj chyba v komunikácii, resp. i v spätnej väzbe. Mnohým informáciám a upozorneniam zo strany ÚK SAV na rozličné voľne prístupné informačné zdroje nevenovali dostatočnú pozornosť, preto im tieto informácie unikli a ÚK SAV už ďalej nepátrala, či sa tá-ktorá informácia dostala ku všetkým, ktorí by ju eventuálne mohli využiť. Zo strany ÚK SAV je veľmi ťažké sledovať spätnú väzbu v prípade 59 vedeckých pracovísk, alebo v prípade takmer dvoch tisíc používateľov zo SAV.

V súčasnosti sú aj tie pracoviská v SAV, ktoré boli do nedávna viacmenej informačne nezávislé od informácií z ÚK SAV, tlačené nedostatkom finančných prostriedkov do polohy závislosti na ponuke informačných zdrojov z centrálnej knižnice SAV a pri tejto príležitosti zistili, že z financií, vyčlenených na nákup informačných zdrojov pre celú SAV sa im dostáva len promile. Ich reakcie sú samozrejme adekvátne existujúcej situácii (našťastie ich nie je veľa). Je to však veľká chyba a zároveň veľká výzva pre Ústrednú knižnicu SAV!

Žiadne vedecké pracovisko v SAV by nemalo mať pocit, že keby ÚK SAV neexistovala, ani by nikomu nechýbala (takéto stanovisko by si nikto z ÚK SAV nedovolil vysloviť voči inému vedeckému, či nevedeckému pracovisku SAV). Nebude to opätovne ľahké, byť spravodlivým ku všetkým multidisciplinárne zameraným pracoviskám SAV, ale všetci v SAV by mali aspoň mať pocit, že sa pracovníci Ústrednej knižnice SAV (30 pracovníkov) zo všetkých síl o to snažia.

Marcela Horváthová
riadiateľka ÚK SAV

KNIŽNIČNO-INFORMAČNÁ SIEŤ SAV V ROKU 1999

Výsledky štatistických rozborov o činnosti knižníc v SAV ukázali, že vlni v SAV pôsobilo v 63 ústavoch spolu 60 knižníc vrátane Ústrednej knižnice SAV. Stav podľa jednotlivých oddelení vied bol nasledovný:

- I. 16 ústavov – 15 knižníc (spoločná knižnica: Ústav materiálového výskumu a Ústav geotechniky)
- II. 23 ústavov – 22 knižníc (Neuroimunologický ústav si nezaložil knižnicu a Ústav genetiky a biotechnológií rastlín ju v roku 1999 obnovil)
- III. 20 ústavov – 19 knižníc (spoločná knižnica: Ústav slovenskej literatúry a Ústav svetovej literatúry)

IV. 4 ústavy – 4 knižnice

60 knižníc v knižnično-informačnej sieti SAV je rôznej veľkosti a líšia sa rozdielnou úrovňou i kvalitou služieb.

Personálne zabezpečenie

Každá knižnica v KIS SAV mala vlni svojho pracovníka, hoci len na minimálny úväzok. Celkove v sieti pracovalo 106,34 knihovníkov, t.j. v porovnaní s predošlým rokom to bolo o 2,68 pracovníka viac. Od roku 1989 to znamená prvýkrát z v ý š e n i e a nie pokles pracovníkov.

Z pohľadu vzdelanostnej úrovne prevažujú v SAV stredoškólači (59,48) nad vysokoškólačkmi (40,86) a 6 pracovníkov má základné vzdelanie. Pracovníci so stredoškólskym vzdelaním tvoria 40%. Personálne zabezpečenie podľa jednotlivých oddelení vied bolo nasledovné:

- I. 21,40
- II. 27,55
- III. 26,44
- IV. 30,95

V porovnaní s rokom 1998 sa ukázalo, že k poklesu pracovníkov došlo v I. a IV. oddelení, naopak nárast zaznamenali v II. a III. oddelení. Na celý úväzok pracovalo v SAV 93 knihovníkov, zvyšok na úväzky od 0,10 – 0,75 %. Najnižšie úväzky má Ústav pre výskum srdca (II.) – 0,10 a Inštitút jazykov (IV.) – 0,15. V každom oddelení vied fungujú knižnice len na úväzok (najviac v II. a IV. oddelení), celkove 26,66 % ústavov používa spomenutú formu.

Okrem ÚK SAV pracujú v sieti viac ako dvaja knihovníci len v 5-tich ústavoch SAV:

I. Ústav merania a mechaniky strojov	2,70
II. Chemický ústav	2,50
Ústav polymérov	3
III. Historický ústav	5,50
Ústav slovenskej a svetovej literatúry	2,82

Najvyšší počet pracovníkov dosahuje v knižniciach SAV Historický ústav.

Knižničný fond

Prírastok bol v roku 1999 14 039 kn.j., čo znamená oproti minulému roku pokles o vyše 3 tisíc kn.j.:

I. 2 389	dominuje dar vo výške	1 270 kn.j.
II. 2 816	dominuje dar vo výške	1 315 kn.j.
III. 4 309	dominuje výmena	1 584 kn.j.
IV. 4 525	dominuje pov. výtl. zv. periodiká	1 072 kn.j. 1 048 kn.j.

Nijaký prírastok žiadnou sledovanou formou vlni nenadobudol Ústav pre výskum srdca (II.).

Kúpa – ako forma budovania knižničného fondu nedominuje ani v jednom oddelení SAV. Celkove sa do KIS SAV nakúpilo 2 692 kn.j. Šesť ústavov nekúpilo po celý rok ani jedinú knihu:

- II. Neurobiologický ústav, Ústav exp. endokrinológie, Ústav exp. onkológie, Ústav molekulárnej fyziológie a genetiky
- III. Slavistický kabinet

Najviac knižničných jednotiek kúpou nadobudli tieto ústavy:

- I. Geologický ústav 120
- II. ÚBGŽ 83
- III. Ústav slovenskej literatúry 480
- IV. ÚK SAV 511

Dar – sa usilovali získať knižnice v každom oddelení. Celkove knižnice KIS SAV doplnili svoje fondy formou daru o 4 601 kn.j. Najlepšie výsledky dosiahli knižnice v I. a II. oddelení. Najvyšší počet dosiahli nasledovné tieto knižnice:

I. Matematický ústav	1 039
II. Ústav zoológie	943
III. Prognostický ústav	220
IV. ÚK SAV	864

Výmena – je spôsob nadobúdania fondov, ktorý dominuje v III. oddelení vied. Celkove nadobudli v SAV knižnice touto formou 2 501 kn.j. Najviac knižničných jednotiek získali tieto knižnice:

I. Geografický ústav	23
II. Botanický ústav	347
III. Archeologický ústav	1 137
IV. ÚK SAV	508

Ak porovnáme spôsoby nadobúdania s predošlým rokom, vidíme, že vtedy prevažovali v SAV dary a vlni to bola výmena.

Úbytok

Vo všetkých oddeleniach vied sa vlni vyradzovalo – spolu 13 360 kn.j., čo je menej ako bol ročný prírastok. To znamená, že stav fondov sa mierne zvýšil. Najviac sa vyradzovalo v II. oddelení – 9 127 kn.j.

Stav fondu

I.	281 046	z toho špeciálne fondy	8 937
II.	249 662	“	24 201
III.	410 583	“	70 982
IV.	510 140	“	1 412
spolu: 1 451 431			“ 105 532

Periodiká

Počet titulov dochádzajúcich periodík do KIS SAV s t ú p o l v porovnaní s predošlým rokom o 609, t.j. celkový počet je 4 540. Z toho je 2 708 periodík zo zahraničia – 59,64 %.

Najviac titulov periodík vykázali knižnice týchto ústavov:

I.	997	najviac Geologický ústav	(185, z toho 172 zahr.)
II.	615	„ Botanický ústav	(109, z toho 94 zahr.)
III.	1133	„ Archeologický ústav	(358, z toho 338 zahr.)
IV.	1795	„ ÚK SAV	(1783, z toho 635 zahr.)

Periodiká odoberajú v KIS SAV všetky ústavy, to znamená i tie, ktoré nezískavajú monografie. Päť ústavov odoberá výlučne zahraničné periodiká:

- I. Ústav informatiky
- II. Ústav genetiky a biotechnológií rastlín, Ústav pre výskum srdca
- III. Slavistický kabinet
- IV. Výpočtové stredisko

Využívanie fondov

Informačné pramene KIS SAV využilo vlni 7 354 čitateľov registrovaných v sledovanom roku, čo znamená n á r a s t o 303 oproti roku 1998. Knižnice SAV navštívilo 48 834 návštevníkov, čo je o 1 114 menej v porovnaní s predošlým rokom. Čísla sú orientačné, lebo v niektorých ústavoch sa neevidujú základné výkonnostné ukazovatele. Celkove sa v KIS SAV realizovalo vlni 171 219 výpožičiek, čo je nárast v porovnaní s rokom predošlým (o 78 679). Z celkového počtu bolo 80 747 absenčných výpožičiek a 90 472 výpožičiek:

I. 29 846, II. 22 897, III. 60 191, IV. 58 285

Počet výpožičiek na 1 čitateľa bol vlni 23,28.

Knižnice KIS SAV poskytli zo svojich fondov pre iné knižnice 2 811 dokumentov a pre svojich čitateľov získali 5 599 jed. Z fondov iných knižníc najviac čerpali knižnice II. oddelenia (2 593). Zároveň tieto knižnice poskytli iným záujemcom najviac prameňov zo svojich zbierok (1 157).

Záver

Štatistické výsledky o činnosti knižníc v SAV za rok 1999 dokumentujú, že po ťažkom uplynulom desaťročí, došlo k prerušeniu neustálych poklesov v niektorých ukazovateľoch. Po prvýkrát sa od roku 1989 za stavil pokles pracovníkov a zaznamenali sme dokonca nárast o 2,68 pracovníka. Okrem ÚK SAV najvyšší počet pracovníkov má Historický ústav (III.). Naďalej však pretrváva neutešený stav: „fungovanie knižníc“ len na úväzok – 26,66 %.

Stav knižničného fondu sa tohto roku vykazoval spolu so špeciálnymi fondami (audiovizuálne, elektronické a iné dokumenty – dizertácie, správy, mapy, kópie ...). Viaceré knižnice si počas uplynulého roka „vyčistili“ zastarané zbierky tzv. ostatných fondov, mnohé knižnice to ešte čaká. Knižničný fond tvorí v KIS SAV 1 451 431 kn.j., z toho 105 532 sú špeciálne fondy. Päť ústavov v SAV nekúpilo vlni ani jedinú knihu a jeden ústav nezískal žiadnou sledovanou formou budovania fondov nijakú knihu. Pozitívnym javom bol nárast titulov periodík do KIS SAV – celkove dochádzalo 4 540 titulov (59,64% z toho zahraničných).

Počet registrovaných čitateľov sa vlni z v ý š i l oproti minulému roku, došlo však k určitému poklesu návštevníkov. Žiaľ, viaceré knižnice nesledujú základné ukazovatele, ako sú čitatelia a návštevníci. Vykazujú ale výpožičky. Pri akýchkoľvek problémoch so spomínanou evidenciou, alebo ako treba začať, sa možno s dôverou obrátiť na naše oddelenie správy a sprístupňovania fondov.

Eudmila Čelková

VÝSLEDKY EPCA A JEJ ŠTART V ROKU 2000

Na minuloročných „okrúhlych stoloch“ sa pracovníčky knižníc SAV oboznámili s harmonogramom prác I. etapy zavádzania nového informačného systému evidencie publikačnej činnosti (EPCA) v SAV. Prešiel rok a už sa môžeme pochváliť prvými výsledkami. Po školeniach v máji, cvičeniach v dovolenkovom období, začali sme v septembri so skutočnou prácou.

Začalo sa riešenie problémov, z ktorých niektoré sa nám nepodarilo vyriešiť doteraz. Tí, ktorí začínajú v súčasnom období, sa s mnohými už nestretnú. Keďže sa nikto v predstihu nevenoval bibliografickým problémom záznamov vkladaných do systému, len počas práce sme zavádzali dôsledné dodržiavanie bibliografických noriem. Nevyhnutným dôsledkom bolo niekoľkonásobné opravovanie záznamov. Útechou však môže byť, že vkladanie záznamov sme si dobre precvičili a „zautomatizovali“. Veľkou výhodou systému je možnosť používať už raz vložené údaje. Vzhľadom na to, že pri všetkých prácach sa opakujú mená našich pracovníkov, často časopis, či zborník z konferencie, máme značne zjednodušenú a urýchlenú prácu. S potešením môžeme konštatovať, že v súčasnosti je vložených do databázy viac ako 1 300 záznamov. Zastúpenie jednotlivých ústavov je nasledovné:

Názov ústavu		počet záz.
Botanický ústav SAV		126
Elektrotechnický ústav SAV	ZS	168
Geofyzikálny ústav SAV		124
Geologický ústav SAV		180
Kabinet divadla a filmu SAV		23
Kab. výskumu soc. a biol. komunikácie SAV		38
Ústav anorganickej chémie SAV	ZS	106

Ústav experim. farmakológie SAV		99
Ústav hudobnej vedy SAV		4
Ústav merania SAV	ZS	96
Ústav polymérov SAV		57
Ústav počítač. systémov SAV	ZS	60
Ústav pre výskum srdca SAV		6
Ústav staveb. a architektúry SAV		11
Ústav teórie riadenia a robotiky SAV	ZS	49
Ústav zoológie a ekozoológie SAV		20
Virologický ústav SAV		63
Ústav mol. fyziológie a genetiky SAV		0
Ústav molekulárnej biológie SAV		0
Politologický kabinet		0
Ústav experimentálnej onkológie SAV		0

Ako vidíme, do práce sa zapojilo 17 ústavov. Štyri ústavy, hoci majú systém nainštalovaný, nezačali ešte s vkladáním údajov. Ostatné ústavy stále zápasia s technickými problémami.

Doteraz nevyriešeným problémom sú výstupy. Žiaľ, napriek neúnavným snahám riaditeľky Ústrednej knižnice, len 5 ústavov mohlo použiť výstupy zo systému EPCA do záverečnej správy ústavu v nasledovnom tvare:

MACHOVÁ, E. SAVCHEM, - KOGAN, G. - , ŠANDULA, J. SAVCHEM

Ultrasonic depolymerization of the chitin-glucan complex from *Aspergillus niger* and antimutagenic activity of its product / E. Machová, G. Kogan, Darina Chorvatovičová, J. Šandula.

In: Ultrasonics Sonochemistry [seriál]. -, ISSN 1350-4177. -, Vol.6, (1999), s. 111--114.

[...CHORVATOVIČOVÁ, Darina SAVEXFAR]

Len za „provizórne“ musíme považovať riešenie prijaté koncom minulého roka. Vzhľadom na zámer, ktorým bolo, aby výstupy zo systému sa mohli použiť aj v záverečných správach ústavov, musel byť pracovník

ústavu ľahko identifikovateľný. Keďže systém nedokáže podčiarkovať, alebo tučným písmom zvýrazňovať jednotlivé položky, identifikáciu sme dosiahli skratkou ústavu za menom. Nemôžeme to však považovať za konečné riešenie.

Ďalším z nevyriešených problémov je uvádzanie mien autorov. Bibliografická norma nedovoľuje v záhlaví použiť viac ako troch autorov. V prípade evidencie publikačnej činnosti pracoviska však dodržiavanie tejto normy potiera význam celej práce.

Novinkou, dúfam, že aj pomôckou sú zeditované „helpy“. Snažila som sa, na základe skúseností, poskytnúť stručné, ale užitočné rady pre zapisovanie záznamov.

Pre najbližšie obdobie je našou veľkou úlohou doriešiť k spokojnosti všetkých tento problém. Týka sa totiž aj primárneho účelu nášho snaženia – prezentácie na internete. Jej prínos treba znásobiť prepojením na vyhľadávacie systémy a webovské stránky ústavov. A, samozrejme, neustálym dopĺňaním údajov. Značne obohatená bude databáza po konverzii dát z databázy ASEP.

Anna Gömöryová

OKRÚHLE STOLY PRE PRACOVNÍKOV KNIŽNIČNO-INFORMAČNEJ SIETE SAV

28. marca 2000 usporiadala Ústredná knižnica SAV v spolupráci s občianskym združením Pro Scientia tradičné podujatie „okružly stôl“ pre pracovníkov knižnično-informačnej siete. Podujatie bolo jednou z viacerých aktivít, ktoré ÚK SAV zorganizovala v Týždni slovenských knižníc. Cieľom tohto už tradičného podujatia bola vzájomná komunikácia a výmena informácií a to nielen medzi Ústrednou knižnicou a pracovníkmi siete, ale aj medzi knihovníkmi zo všetkých troch oddelení vied SAV

navzájom, pretože títo majú k takýmto stretnutiam ozaj len veľmi málo príležitostí.

Pri „okružlom stole“ sa stretlo 56 knihovníčok a knihovníkov KIS SAV, zo 44 vedeckých pracovísk SAV. Tí čo chýbali, boli prevažne „cezpoľní“, t.j. z Košíc a Zvolena. Z bratislavských ústavov nevyslalo svojho delegáta 7 pracovísk SAV.

Program bol bohatý a pestrý. Účastníci si vypočuli výpočet úspechov i neúspechov ÚK SAV v roku 1999, ako aj najzákladnejšie štatistické ukazovatele o svojej vlastnej činnosti (štatistika KIS SAV). Oboznámili sa s obsahom jednotlivých etáp projektov ELKASAV, s ich realizáciou, prepojením na občianske združenia Pro Scientia a projekt rovnakého mena, výsledkom ktorého je realizácia evidencie publikačnej činnosti v systéme Rapid Library na sieťovo prepojených pracoviskách SAV (Patrónka a Kramáre).

Zaujímavú plnotextovú databázu periodík „PCI Full Text“ firmy Chadwyck-Healey prezentoval zástupca Albertina Icome Bratislava, ktorý navrhol aj možnosti spolupráce pri tvorbe tejto databázy, jej doplnením o všetky vedecké periodiká vydávané v SAV v angličtine.

Zo spoločného rokovania a diskusie vyplynuli pre KIS SAV na najbližšie obdobie tieto závery:

1. Nakoľko databáza PERIOD sa v súvislosti s prechodom na nový informačný systém Rapid Library uzatvorí, je nutné do nej nahlásiť údaje za rok 1999. (Túto povinnosť si zatiaľ splnilo len 17 ústavov).

2. ÚK SAV veľmi často sprostredkúva dôležité informácie (zaujímavé adresy na www, rozličné podujatia a pod.) elektronicky na adresu „info3“. Pracovníci KIS SAV tlmočili veľkú nespokojnosť vedeckých pracovníkov jednotlivých ústavov s výstupmi z databázy EPCA. Ide o uvádzanie kódu pracoviska za menom pracovníka (napr. xxx(SAVELEK) a pod.). Ak nedôjde k náprave, t.j. k inému zvýrazneniu príslušnosti mena pracovníka k ústavu (podčiarknutie, zvýraznenie a pod.), vedeckí pracovníci odmietajú spracovávať svoju publikačnú činnosť v systéme Rapid Library. (Zástupcovia ÚK SAV čo najskôr zabezpečia u tvorcu SW nápravu).

4. Citačné indexy, ktoré nakupuje ÚK SAV od ISI, t.j. Science Citation Index a Materials SCI nepokrývajú všetky periodiká, zahrnuté do citačných databáz, s čím prejavili niektorí vedeckí pracovníci nespokojnosť. Preto prišla ÚK SAV s návrhom: požiadala predsedu SAV, aby sa zasadil

váhou svojej osobnosti o vytvorenie slovenského konzorcia na kúpu WEB SCIENCE – databázy obsahujúcej všetky (7.500 titulov) periodiká zahrnuté do citačných databáz. Databáza je sprístupnená len na internete a jej cena sa pohybuje okolo 4 miliónov Sk. Jedine tak však bude scientometrická metóda prostredníctvom citačných databáz dôveryhodná.

5. Povinnosťou pracovníkov KIS SAV je sprostredkovať všetky informácie z ÚK SAV vedeckým pracovníkom na pracovisku. V opačnom prípade dochádza k nedorozumeniam o škále služieb poskytovaných Ústrednou knižnicou celej SAV.

6. Pracovníci KIS SAV musia venovať pozornosť využívaniu jednotlivých informačných zdrojov (či už klasických alebo elektronických). Urobiť si o. i. napr. na ústave aj prieskum využiteľnosti Current Contents, ktoré nakupuje pre celú SAV Ústredná knižnica. V najbližšej dobe ÚK SAV osloví všetky pracoviská SAV, kde im z hľadiska čo najracionálnejšieho využívania finančných prostriedkov vynaložených na kúpu informácií, bude musieť položiť aj takúto otázku.

Marcela Horváthová

JASON V ROKU 2000

Po úspešnom začatí prác so systémom JASON sme mali obavy, že jeho využívanie v r. 2000 zabrzdí platenie za túto službu. Mali sme veľkú radosť, keď bezplatné využívanie JASON predĺžili aj na rok 2000. Koncom roka 1999 sme túto správu oznámili cez INFO. Reakcia na ňu bola nečakane priaznivá. O systém sa začalo zaujímať veľa pracovníkov SAV, nielen pracovníci ústavných knižníc. Kým v roku 1999 sme objednali 340 transakčných čísiel (TAN), na základe objednávok z ústavov 500 plus rezerva 300 TAN sme na 1. štvrtrok r. 2000 objednali 800 TAN. Koncom

februára t.r. sme mali k dispozícii už len 40 TAN. Chcela by som preto aj touto formou ešte poinformovať o systéme JASON.

JASON obsahuje databázu periodík, ktoré sa nachádzajú v knižniciach severného Porýnia-Westfálska (NRW) a v knižniciach SR (SR). V rámci NRW je podľa našich skúseností z uvedených titulov pre elektronické posielanie článkov k dispozícii cca 85–90 %. V rámci SR túto službu nevyužívame, aby sme ušetrili TAN na objednávky z Nemecka. Články sa objednávajú na základe transakčných čísiel (TAN) a na každý článok je treba jedno TAN. V r. 2000 sa zaviedlo jedno obmedzenie: jedno TAN je na článok s maximálnym rozsahom 29 strán. Pre rozsiahlejšie články treba použiť primeraný počet TAN. Ústredná knižnica SAV má zmluvu s Univerzitnou knižnicou v Bratislave o využívaní služby JASON a objednáva TAN pre všetky ústavy SAV. Sprostredkovanie dodávky kópií článkov pre jednotlivé ústavy alebo pracovníkov je možné dvojakým spôsobom:

- pridelením TAN a vtedy je služba bezplatná,
- objednávku vybaví oddelenie MMVS ÚK SAV a poplatok je ako pri vyhotovení bežných kópií v ÚK SAV, t.j. 1,50 Sk za stranu.

Ak sú články objednané priamo, musí objednávateľ nahlásiť pracovníčke MMVS ÚK SAV, ako sa objednávky realizovali:

- počet použitých TAN,
- počet dodaných článkov a počet strán.

Dúfam, že nás systém JASON nesklame a aj v r. 2000 ho budeme podľa možnosti čo najviac využívať. Tým pracovníkom, ktorí nemajú ešte skúsenosti s touto vynikajúcou službou veľmi radi poradíme.

Jana Fúsková

ZAHRANIČNÉ DARY PERIODÍK V ROKU 1999

Ústredná knižnica SAV v r. 1999 získala formou daru pre ústav SAV 35 titulov zahraničných periodík v hodnote vyše 256 tisíc Sk. Okrem toho ku koncu roku 1999 nám nemecká spoločnosť Deutsche Forschungsgemeinschaft /DFG/ potvrdila sponzorský dar, ktorý spočíva v zabezpečení predplatného pre roky 1999–2001 na 12 odborných nemeckých periodík. Táto spoločnosť je známa svojou podporou zahraničným knižniciam a vedeckým inštitúciám výhradne literatúrou nemeckej proveniencie.

Periodiká začali dochádzať v tomto roku so spätným dodaním roka 1999. Tieto periodiká boli aj v minulosti zastúpené vo fondoch KIS SAV, no vzhľadom na vysokú finančnú cenu sa postupne ukončilo ich predplácanie.

Odborným zameraním sú periodiká určené širokému okruhu záujemcov zo všetkých troch oddelení vied SAV. Podľa záujmu ústavov budeme všetky tituly natrvalo pridelovať do knižničných fondov jednotlivých pracovísk, kde očakávame ich maximálne využitie, propagáciu a sprístupnenie čo najširšej čitateľskej verejnosti.

Jednotlivé periodiká sú rozdelené nasledovne:

1. **Fabula – Zeitsch. fur Erzählforschung.** /4x/ ISSN:0014-6242
Berlin, Walter de Gruyter, cena: vyše 220 DEM
– časopis pre Ústav etnológie SAV
2. **Journal of Applied Entomology** /10x/ ISSN:0931-2048
Berlin, Blackwell Wissenschaft Verlag, cena: 1778 DEM
– časopis pre Ústav zoológie SAV
3. **Journal of Plant Physiology** /12x/ ISSN:0176-1617
Jena, Urban und Fischer Verlag, cena: 1896 DEM
– časopis pre Botanický ústav SAV

4. **Paleontologische Zeitschrift.** /2x/ ISSN:0031-0220
Stuttgart, E.Schweizerbarthsche Verlagsbuchhandlung, cena:cca 150 USD
– časopis pre Geologický ústav SAV
5. **Parasitology Research** /12x/ ISSN:0932-0113
Berlin, Springer Verlag, cena: 3670 DEM
– časopis pre Parazitologický ústav SAV
6. **Physikalische Blätter** /12x/ ISSN:0031-9279
Weinheim, Wiley-VCH Verlag, cena: 466 DEM
– časopis pre Fyzikálny ústav SAV
7. **Zeitschrift für Agyptische Sprache und Altertumskunde** /2x/ ISSN:0044-216X
Berlin, Akademie Verlag, cena: 270 DEM
– časopis pre Kabinet orientalistiky SAV
8. **Zeitschrift für anorganische und allgemeine Chemie** /12x/ ISSN:0044-2313
Weinheim, Wiley-VCH Verlag, cena: 1620 DEM
– časopis pre Ústav polymérov SAV
9. **Zeitschrift für Naturforschung**
Section A. Journal of Physical Sciences /12x/ ISSN:0932-0784
cena: 763 DEM, Tübingen, Verlag der Zeitsch. fur Naturforschung
Section B. Journal of Chemical Sciences /12x/ ISSN:0932-0776
cena: 1006 DEM, Tübingen, Verlag der Zeitsch. fur Naturforschung
– časopis pre Ústav polymérov SAV
10. **Z. für Pflanzenkrankheiten und Pflanzenschutz** /6x/ ISSN:0340-8159
Stuttgart, Verlag Eugen Ulmer, cena: 882 DEM
– časopis pre Ústav experimentálnej fytopatológie a entomológie SAV

11. **Zeitschrift für physikalische Chemie** /10x/ ISSN:0044-3336
Munchen, R.Oldenbourg Verlag, cena: vyše 1500 DEM
– časopis pre Fyzikálny ústav SAV

12. **Zeitschrift für Slawistik** /4x/ ISSN:0044-3506
Berlin, Akademie Verlag, cena: 284 DEM
– časopis pre Slavistický kabinet SAV

Finančná hodnota uvedených titulov predstavuje sumu vyše 14.600 DEM /vychádzali sme z predplatného v časopisoch/, t.j. vyše 320 tisíc Sk. Keď zoberieme do úvahy 3 roky, na ktoré je predplatné zabezpečené, ušetrí sa pracoviskám SAV skoro 1 milión Sk. Tie by mohli byť použité na získanie iných informačných zdrojov. Vzhľadom na skutočnosť, že ide o nemalú finančnú čiastku a výrazný prínos pre SAV, treba sledovať využívanie pridelených periodík tak, aby sa darcovi – DFG – mohli poskytnúť rôzne údaje o skutočnom využití týchto periodík.

Mária Vaľovská

FINANČNÁ HODNOTA ZAHRANIČNÝCH PERIODÍK ZÍSKANÝCH DAROM V ROKU 1999

Dar ako spôsob doplnovania knižničného fondu v Ústrednej knižnici SAV sa stal neodmysliteľnou súčasťou akvizičnej politiky. Pri rastúcich cenách periodík je jeho prínos veľmi významný.

V roku 1999 sme získali formou daru celý rad dôležitých zahraničných periodík, z ktorých sme niektoré pravidelne prideľovali ústavom SAV na základe ich výberu. O konkrétnych tituloch, prevažne z oblasti spoločenských a lekárskeho vied, sme informovali v predošlých číslach nášho bulletinu. V tomto príspevku chceme dokumentovať súhrnný prehľad

Inštitúcia	ÚK SAV		Ústavy SAV	
	počet titulov	cena	počet titulov	cena
Social Research /grant od OSF/	39	258.000	13	201.000
Social Research /dar/	17	121.000	7	19.200
Česká lékařská společnost J.E.P.	26	11.000	–	–
Česká republika – iné	18	8.500	2	1.100
Francúzsky inštitút	10	31.300	4	19.000
Int. Monetary Fund	9	8.900	6	13.300
Iné	16	24.800	3	2.800
Spolu:	135	463.500	35	256.400

(Poznámka: pri niektorých tituloch z Francúzskeho inštitútu a International Monetary Fund sa nepodarilo zistiť ceny, preto nie je výsledná suma kompletná.)

finančného ohodnotenia darovaných periodík od jednotlivých inštitúcií. V tabuľke je uvedený prehľad jednotlivých inštitúcií s počtom a finančnou hodnotou darovaných periodík pre ÚK SAV a pre ústavy SAV.

V roku 1999 teda dochádzalo darom do siete SAV spolu 170 titulov zahraničných periodík, ktorých finančná hodnota predstavovala sumu skoro 720 tisíc SK. Ak zoberieme do úvahy niekoľkoročnú kontinuitu dochádzajúcich darov, predstavuje ich finančná a odborná hodnota neoceniteľnú pomoc v ťažkej finančnej situácii pri získavaní informačných zdrojov v celej knižnično-informačnej sieti SAV.

Mária Vaľovská

DATA BAZY V BRATISLAVSKÝCH KNIŽNICIACH

V záujme rozšírenia prehľadu o možnostiach využívania elektronických informačných zdrojov v bratislavských knižniciach sme z hľadiska potrieb informačného zabezpečenia vedeckého výskumu v SAV vybrali informácie z dôležitých knižníc. Tento prehľad je určený knižnično-informačným pracovníkom, ako aj vedeckým pracovníkom SAV.

I. Časť

Univerzitná knižnica v Bratislave

je univerzálna vedecká knižnica s gesciou na spoločenské a prírodné vedy, ich hraničné odbory i prierezové disciplíny.

Adresa: Michalská 1, 814 17 Bratislava
URL: www.ulib.sk
Pracovisko: bibliografická študovňa
Tel.: 5443 1151-4 alebo 5443 3641-5, kl.311, 306
E-mail: -
Otvorené: pondelok – piatok 8.00–16.00

Databázy:

a/ citačné registre:

SCIENCE CITATION INDEX

Philadelphia, ISI, 6x ročne + ročenka, tlačaná forma od r. 1945–1992, CD-ROM od r. 1980+

SOCIAL SCIENCE CITATION INDEX

Philadelphia, ISI, 3x ročne + ročenka, CD-ROM od r. 1991+

ARTS AND HUMANITIES CITATION INDEX

Philadelphia, ISI, 3x ročne + ročenka, CD-ROM od r.1993+

b/ svetové abstraktové bibliografie:

BIOLOGICAL ABSTRACTS

Biosis, Philadelphia, 24x ročne, tlačaná forma od r. 1973-1992, CD-ROM od r.1993+

c/ ostatné bázy dát na CD-ROM:

BOOK IN PRINT

knižná produkcia, Bowker, od r. 1986

DEUTSCHE NATIONALBIBLIOGRAPHIE

nemecká národná bibliografia od r. 1986

PSYCLIT

Silver Platter, od r. 1887+

PSYINDEX

Silver Platter, r. 1977–1997

Ďalšie národné bibliografie na CD-ROM:

slovenská, česká, britská, maďarská, ruská

* * *

Slovenská lekárska knižnica

je verejná vedecká špecializovaná knižnica, ktorá poskytuje rešeršné služby v štyroch oddeleniach:

Oddelenie akvizície a spracovania fondov – OASF:

Adresa: Lazaretská 26, 814 42 Bratislava

Tel.: 07/ 5296 2427

E-mail: kadnarova@healthnet.sk

Databáza: gornerova@healthnet.sk

BOOKFIND

od roku 1989+, obsahuje bibliografické citácie zahraničných biomedicínskych monografií v anglickom jazyku v USA, Veľkej Británii, Európe, Austrálii a Juhoafrickej republike. Poskytuje informácie o rôznych ty-

poch dokumentov: knihách, audio- a videokazetách, CD ROM-och, mikrofišoch, mikrofilmoch, počítačovom softvéri a pod.

Z tejto bázy je možné robiť tematické rešerše a upresňovať bibliografické citácie (ak chýba autor, názov, vydavateľ, cena, ISBN atď.)

Bibliograficko-rešeršné oddelenie – BRO:

Adresa: Americké nám. 3, /1. posch. vľavo/

Tel.: 07/ 5296 6096

E-mail: sllkbro@mbox.bts.sk

Otvorené: pondelok – piatok 8.00–17.00

Databázy:

MEDLINE Standard

od r.1986+, mesačná aktualizácia, poskytuje bibliografické citácie a abstrakty o svetovej biomedicínskej literatúre z viac ako 3400 periodík. Citácie a abstrakty zahŕňajú výskum, klinickú prax, riadenie, zdravotnícku starostlivosť. Databáza obsahuje výberovo aj články a kapitoly z monografií, citácie v elektronickej podobe z tlačných publikácií Národnej lekárskej knižnice: Index Medicus, Index to Dental Literature, International Nursing Index.

TOXLINE Plus

od r.1987 – február 2000, Silver Platter, obsahuje súhrnné informácie z oblasti toxikológie (nepriaznivé účinky liečiv, karcinogenéza a chemické látky, pesticídy, znečistenie ovzdušia).

BiblioMedica - BMČ

od r.1978+, mesačná aktualizácia, Albertina Icome, registrujúca Národná lekárska bibliografia, obsahuje tieto čiastkové databázy:

- Bibliographia Medica Českoslovac – záznamy článkov a monografií
- Zdravotníctvo v dennej tlači
- Súborný katalóg zahraničných lekárskech periodík /SKP/
- Adresár prispievateľov do SKP

CiBa

od r.1991+, citačná databáza SILK – automatizovaná databáza citácií slovenských autorov publikujúcich v slovenskej a českej biomedicínskej literatúre. Celkový počet záznamov v báze je 52 000 /1991–2000/. V báze sa dá vyhľadávať podľa jednotlivých autorov (nezáleží na poradí) a podľa rokov.

Eur/Health for All

štatistická databáza SZO

MultiMedica THORAX

Albertina Icome, atlas RTG snímok detských pľúcnych chorôb liečených dr. Křepelom v rokoch 1953-1992

CINAHL

od r. 1982+, Silver Platter, obsahuje bibliografické záznamy a abstrakty z oblasti: starnutie, AIDS, rakovina, choroby, zdravotnícka starostlivosť, lekárstvo, ošetrovateľstvo, pracovná terapia, fyzikálna terapia, verejné zdravotníctvo, rehabilitácia. Zahŕňa viac ako 250 000 citácií od r. 1982 po súčasnosť s abstraktami k článkom vo viac ako 950 ošetrovateľských a príbuzných zdravotníckych časopisoch.

BMS

Slovenská lekárska bibliografia spracovávaná klasicky pod názvom Bibliographia Medica Slovaca – od r. 1993–1997. SILK prechádza v súčasnosti na automatizované spracovávanie článkovej medicínskej produkcie v systéme RAPID LIBRARY.

Oddelenie sprístupňovania fondov – OSF:

Adresa: Špitálska 24, (budova Dekanátu LF UK)

Tel.: 07/ 5292 3559

E-mail: sllkosf@mbox.bts.sk

Otvorené: pondelok – piatok 10.00–18.00

Databázy:

Current Contents Life Sciences on Diskette
Current Contents Clinical Medicine on Diskette
obidve uvedené série Current Contents sú priebežne nahrávané z diskiet
na lokálny počítač

OVID Fulltext Collection
Elektronická plnotextová databáza časopisov, ktorej súčasťou je aj báza
MEDLINE so 7- ročnou retrospektívou.
Core Biomedical Collection /CBC/ – je súčasťou OVIDu, obsahuje plné
texty významných lekárskeho časopisov /1993–1998/.

Oddelenie správy informačného systému – OSIS:

Adresa: Lazaretská 26, 814 42 Bratislava
Tel.: 07/ 5296 1121, kl.250
E-mail: kekenako@healthnet.sk

Databáza:

Tezaurus MeSH
slovník na klasifikáciu dokumentov, slovenská verzia od r. 1997, je súčasťou
databáz MEDLINE, BioMedica.

Daniela Šopáková

II. Časť

Centrum vedecko-technických informácií

je národným technickým informačným centrom a ústrednou verejnou
vedecko-technickou knižnicou SR, špecializovanou na technické odbory
a vybrané oblasti prírodných, ekonomických a humanitných vied.

Adresa: Námestie slobody 19, 812 25 Bratislava
URL: www.sltk.stuba.sk
Na tejto adrese sú sústredené podrobné informácie o knižnici
a o službách, ktoré poskytuje, vrátane cenníkov.

Pracovisko: Oddelenie informačných služieb a referenčných systémov
Tel: 5727 6249, 5296 4497
E-mail: ois1@tbb1.sltk.stuba.sk
Otvorené: PO – PI: 8–14 hod.

Tematické zameranie databáz:

- prírodné vedy
- inžinierske odbory
- priemysel – výrobné technológie
- obchodné a firemné informácie
- duševné vlastníctvo (patenty a vynálezy)
- právne predpisy a normy
- referenčné informácie

Pri informačných prieskumoch sa využívajú nasledujúce dialógovo
dostupné centrá a informačné systémy:

DIALOG (USA)

- najväčší on-line informačný servis na svete, prístup k 470 databázam
z rôznych oblastí

STN International (SRN)

- viac ako 200 databáz s informáciami z vedeckej literatúry a patentov

First Search – OCLC (USA)

- on-line prístup k 85 bibliografickým databázam najväčších svetových
knižníc

CORDIS (EU)

- informačný servis o Európskej únii

Databázy:

CVTI SR sprístupňuje v súčasnosti 13 databáz na CD ROM:

JUSTIS/Celex

- legislatíva EÚ vrátane úplných textov legislatívnych dokumentov uve-
reňovaných vo vestníku Official Journal, séria L

Ei COMPENDEX Plus

- celosvetová databáza literatúry zo všetkých inžinierskych odborov

ESPACE Precess

- anotácie zverejnených európskych medzinárodných patentových pri-
hlášok

ESPACE Access

- Plné texty udelených patentových dokumentov z Bulharska, Československa, Českej republiky, Maďarska, Poľska, Rumunska a Slovenskej republiky

UNESCO DATABASES

- Databázy spracovávajú 4 650 periodík z oblasti spoločenských vied
Obchodný vestník
- zoznam firiem zapísaných v obchodnom registri. Elektronická verzia
Obchodného vestníka

TENDER

- databáza obsahuje abecedný adresár slovenských firiem a spoločností
Patent abstracts of Japan
- anotácie zverejnených japonských patentových prihlášok

USAPAT

- plné texty udelených US ochranných dokumentov

NORMEX

- zoznam 16 903 platných noriem STN a plné texty noriem súvisiacich s požiarnou prevenciou a ochranou
- EUREKA – Success Stories
- kľúčové faktory pre úspešnú účasť v iniciatíve EUREKA

Telematics for Libraries

- informácie o projektoch z programu EU: Telematika pre knižnice

EUROPAGES

150 000 adries európskych firiem z 25 štátov

Tieto databázy sú pravidelne aktualizované.

Na disketách prístupňuje CVTI SR v študovni periodík dve série

Current Contents on Diskette:

Physical, Chemical and Earth Sciences

Engineering, Computing and Technology

CVTI SR prístupňuje tiež elektronické katalógy knižníc a ďalšie zdroje informácií dostupné v prostredí internetu.

Rešerše sa objednávajú iba písomne, formálnou objednávkou so všetkými náležitosťami, ktoré sú potrebné k vystaveniu faktúry. Rešeršné služby sú platené, aktuálny cenník (a aktuálne informácie) je vystavený na www stránke CVTI SR.

Slovenská ekonomická knižnica Ekonomickej univerzity v Bratislave

je verejnou vedeckou a univerzitnou knižnicou. Je informačným centrom Ekonomickej univerzity v Bratislave. Sprístupňuje a uchováva domácu a zahraničnú odbornú literatúru z oblasti makroekonomiky, mikroekonomiky a z prierezových a okrajových disciplín v súlade s profiláciou vysokoškolského štúdia.

Adresa: Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

URL: –

Pracovisko: Bibliograficko-informačné oddelenie

Tel: 67291 301, 67291 358

E-mail: pe@sek.euba.sk

Otvorené: PO – PI: 8,30–18 hod.

Bibliograficko-informačné odd. SEK poskytuje svoje služby používateľom v študovni na 3. poschodí, kde sú voľne prístupné PC s databázami.

Domáce aktualizované databázy na CD ROM:

AKIS SEK – KNIHY – KATALÓG

- priebežne doplňovaná báza dát, obsahujúca dokumentačné záznamy z analyticko-synteticky spracovaných domácich a zahraničných prírastkov knižného fondu

AKIS SEK – ČLÁNKY - EKO-INDEX

- priebežne doplňovaná báza dát anotovaných bibliografických záznamov z cca 80 titulov slovenských a českých odborných časopisov a novín

Tematické zameranie obidvoch databáz:

Ekonomická teória, hospodárska politika, regionálna ekonómia, sociálny rozvoj a práca, financie, bankovníctvo, poisťovníctvo, účtovníctvo, obchod, obchodné právo, marketing, služby, cestovný ruch, komerčné tovaroznalectvo, hospodárska informatika, operačný výskum, ekonometria, štatistika, podnikový manažment, logistika, podnikové hospodárstvo, manažment výroby, životné prostredie.

STATSLOV

- elektronická podoba štatistických materiálov vydávaných štatistickým úradom SR
Štatistická ročenka SR

- elektronická podoba tlačenej publikácie. Umožňuje jednoduché prehľadanie podľa obsahu

Zahraničné bázy dát na CD ROM – pravidelne aktualizované:

BUSINESS SOURCE PREMIER

- bibliografické záznamy s abstraktami z 1700 titulov časopisov, z čoho 1150 je plnotextových. Sú z oblasti podnikania, manažmentu, bankovníctva, financií, medzinárodných štúdií, práce a priemyslu

INFORMATION USA

- informácie o USA – fakty, ekonómia a obchod, zákony a zmluvy, médiá, vzdelávanie, USLA WEB Site a elektronické časopisy. Vyhľadávanie na CD ROM s priamymi linkami na WWW stránky.

Bibliograficko-informačné oddelenie SEK ponúka svojim užívateľom prílohy k časopisom a ku knižným publikáciám na CD ROM. Ponuka je v študovni.

Všetky informačné pramene spracované v databázach sú prístupné prezenčne v študovniach SEK, alebo si ich možno vypožičať.

Rešerše sa dajú objednať telefonicky, e-mailom, poštou, najlepšie osobne. Rešeršné služby sú platené, aktuálny a podrobný cenník je k dispozícii v knižnici.

Eva Králiková

KNIŽNIČNO-INFORMAČNÁ SIEŤ SAV ZA UPLYNULÝCH DESAŤ ROKOV

II. časť

Informačné zabezpečenie

S využívaním knižničných fondov úzko súvisí informačné zabezpečenie výskumu prostredníctvom sekundárnych prameňov. Súčasťou základného výskumu sa stala bibliografická činnosť vo svojich rozmanitých podobách. Vedeckí pracovníci neboli a ani dnes nie sú jednostrannými používateľmi bibliografických informácií, ale na ich základe v tvorivom vedeckom procese sa stávajú tvorcami nových poznatkov a diel, ktoré sú v ďalšej etape opäť predmetom bibliografického spracovania.

V Slovenskej akadémii vied sa bibliografická činnosť rozvíjala v dvoch líniách:

- ako súčasť knižnično-informačných služieb pracovísk jednotlivých ústavov, ktoré boli na rozličnej úrovni a rôzneho rozsahu,
- v Ústrednej knižnici SAV, ktorá bibliografickú činnosť v SAV koordinovala. Zvláštnosťou je, že knižnica nemala a ani nemá samostatné bibliografické oddelenie, úsek, ale táto činnosť tu vždy mala svoje miesto.

Najintenzívnejšiu bibliografickú činnosť vždy mali ústavy III. oddelenia vied. V oblasti spoločenských vied ústavy vykazovali okrem tematických, výberových, personálnych bibliografií aj ročenky, resp. bibliografie s viacročnou tradíciou, alebo spracúvali slovenskú literatúru do celoštátnych či medzinárodných bibliografických diel (napr. od roku 1981 sa 7 knižníc III. oddelenia zapájalo do spracúvania slovenskej národnej bibliografie a ročne pripravili cca 800 pracovných listov. V roku 1991 už boli tieto čísla iné – zostali iba 3 ústavy a 500 pracovných listov. Dôvody: úbytok ústavov, reorganizácia ústavov a s tým späté znižovanie počtu pracovníkov knižníc, úprava pracovných náplní až sa postupne zrušilo v roku 1992 spracúvanie akademickej produkcie pre národnú bibliografiu úplne).

Podobne aj ÚK SAV upúšťala od zostavovania tematických bibliografií a nahrádzali ich úlohy nového zamerania. Išlo predovšetkým o účasť knižnice na tvorbe medzinárodných bibliografických prehľadov v spoločenských vedách, budovaní báz dát AIS MISON, ako aj tvorbe bibliografií v rámci ECSSID – Európske koordinačné centrum pre informácie a dokumentáciu v spoločenských vedách pre spoluprácu Východ – Západ i Prehľadov rozpracovaných vedeckých výskumov, ktoré sa dopĺňali súpisom už publikovaných vedeckých výsledkov. Táto činnosť sa ukončila v roku 1992 a pracovné úsilie sa presunulo do tvorby vlastných databáz, zintenzívnenia využívania nových technológií. Treba však pripomenúť, že tieto technológie vstúpili do SAV už koncom 70-tych rokov, kedy klasické sprístupňovanie a zostavovanie bibliografií, súpisov sekundárnych prameňov ustupuje magnetopáskovým službám (predovšetkým v I. a II. oddelení vied) a začiatkom 80-tych rokov dialógovým službám zo zahraničných báz dát – roku 1983 pre III. oddelenie a v roku 1984 aj pre I. a II. oddelenie vied).

Koniec tejto „zlatej éry“ rozvoja informačného zabezpečenia výskumu v SAV nastal práve začiatkom sledovaného desaťročia, t.j. koncom roku 1990. Príčinou bola zmena financovania prístupu k zahraničným bázam dát. Od roku 1991 sa v SAV pristúpilo na poskytovanie rešeršných služieb z citačných databáz a CC na disketách v sieťovej verzii, ktorú nadobudla ÚK SAV ako jediná na Slovensku. Tento krok znamenal nielen zmenu v charaktere práce, ale aj v charaktere samotných rešerš – do roku 1991 išlo o informácie ku konkrétnym vedeckovýskumným úlohám ústavov, t.j. tematické rešerše priebežné alebo jednorazové. Po tomto zlome spomínané rešerše ustúpili citačným rešeršiam.

Samozrejme, že došlo i k zmene postavenia vedca – ako prijímateľa informácií: pri dialógových rešeršiach bol v popredí sprostredkovania informácií i radcom knižnično-informačný pracovník (vedec ku konkrétnemu spracovaniu dochádzal zriedkavo, najčastejšie pri profilovaní priebežných rešerš, alebo pri zložitých témach). Výsledky citačných rešerš zaujímajú vedca osobne, neraz si ich zadáva i mimo SAV a ojedinelé úlohy knižnično-informačných pracovníkov sa obmedzujú len na odnesenie požiadavky.

Ďalším novým prvkom v informačnom zabezpečení výskumu v posledných rokoch v SAV sa stal internet a tu sa vzťah vedca k získavaniu informačných zdrojov prejavil ešte plastickejšie. Prístup vedeckých pra-

covníkov do svetových informačných prameňov touto formou v mnohých ústavoch doslova „vyradil“ knihovníkov z vyhľadávacích procesov informácií, pretože knižnice sú častokrát poslednými úsekmi na pracoviskách, ktoré sa vybavujú vhodnou technikou, či sú adekvátne personálne zabezpečené. Toto je nová črta, s ktorou sa v sieti stretávame a neraz prispieva k spochybňovaniu existencie knižnice a podceňovaniu knihovníka: „... veď to, čo chcem si vyhľadám, stiahnem, skopírujem, uložíť...“. Doménou vedcov sa teda stáva hľadanie informácií, to znamená presne to, od čoho mali knižnično-informační pracovníci oslobodiť tvorivého vedca. Aká bude cesta ďalej?

Štatistické údaje i ročné rozbory stavu knižnično-informačnej siete SAV dokumentujú za uplynulých desať rokov z o s t u p n ú tendenciu vývoja siete a výrazné zmeny predovšetkým v oblasti informačného zabezpečenia výskumu v SAV. Napriek nie „najlichotivejším“ výsledkom rozboru siete treba pripomenúť, že obdobie sledovaných desiatich rokov je obdobím automatizácie v SAV, v knižniciach väčšiny ústavov i Ústrednej knižnice SAV. Veď napríklad v roku 1991 v 59 ústavoch boli nainštalované programy na bázy dát KKF, ASEP, PERIOD, v roku 1997 sa začalo s rutinnou prevádzkou výpočítaného systému v ÚK SAV, v roku 1997 sa začalo so sprístupňovaním plných textov niektorých vedeckých periodík (ELIS) a pod. Automatizácia umožnila v sieti k v a l i t a t í v - n u zmenu, ale opäť ju poznačili nepriaznivé roky vývoja siete: zaškolení pracovníci odišli, rozbehnuté práce sa prerušili, resp. stagnovali, počítačové vybavenie knižníc často presunuli tým „potrebnejším“, iné zastaralo. Dnes treba v mnohom začínať od začiatku.

Zhrňme teda záverom, čo vidieť za strohými číslami štatistík, správami a rozbormi činnosti za roky 1989–1998? Je to predovšetkým:

- narušenie funkčnosti siete,
- oklieštenie knižníc po personálnej, technickej a materiálnej stránke,
- zabrzdenie rozvoja automatizácie: budovanie vlastných databáz „prežilo“ len v niektorých ústavoch – cca 20 aj to nie všetky databázy,
- zníženie kvality knižnično-informačného zabezpečenia vedeckého výskumu: „odbúravanie“ náročnejších prác a saturovanie len požičiavania literatúry,
- spomalenie, resp. prerušenie aplikácie najnovších poznatkov v knižnično-informačnej práci,

- presun a dnes i prechod informačných procesov na vedeckých pracovníkov (internet),
- nedocenenie a často nijaké ocenenie práce knihovníka a tým aj úbytok kvalifikovaných pracovníkov,
- úvahy o knižniciach, ako o možnom zdroji (tak, ako upratovanie) redukcie pracovných miest v súlade s názorom „budeme si všetko hľadať sami, miesto knihovníka možno zrušiť, resp. pracovníka preškoliť, preradiť, alebo poslať do dôchodku“,
- apatia, ľahostajnosť samotných knihovníkov voči svojmu profesionálnemu prostrediu.

Knižnično-informačná sieť SAV je dnes začarovaným kruhom. Zostáva len dúfať, že sa nám podarí z neho čo najskôr vykročiť.

Eudmila Čelková

MODIFIKOVANIE MDT

Medzinárodné desatinné triedenie, ktoré má umožňovať triediť a vyhľadávať publikácie podľa ich obsahu za použitia triednikov čiže číselných kódov, bolo vytvorené v roku 1905 na podklade 5. vydania Deweyovho desatinného triedenia a odvtedy je – kvôli neustále sa vyvíjajúcim ľudským vedomostiam a aktivitám – nepretržite rozvíjaným systémom.

Za posledné obdobie sa uskutočnilo postupne niekoľko zmien v obsahu tabuliek MDT. Niektoré iné oblasti ľudského poznania a skúsenosti sa práve prepracúvajú, napr. náboženstvo a lekárske vedy.

Medzi najdôležitejšie zmeny, ktoré zaviedla do praxe ÚK SAV v minulom roku, patrí presun a osamostatnenie oblasti výpočtovej techniky pôvodne zaradenej v štruktúre MDT pod triednik 681.3. Výpočtovej technike prideliť doteraz neobsadenú podtriedu 004 v hlavnej triede

Všeobecnosti. V štruktúre MDT - totiž pri jej prvotnom koncipovaní – vynechali jednu voľnú hlavnú triedu a jednu voľnú podtriedu, ktoré sa mali zaplniť v prípade, že sa v poznaní objavia zásadne nové oblasti. Neobsadená trieda 4 doposiaľ nenašla uplatnenie a systém nebol v tomto ohľade saturovaný.

V ostatných triedach, ktoré boli modifikované, sú dôležité:

1. Zmeny týkajúce sa triednikov, ktoré patria jednotlivým jazykom.
2. Zmeny v podtriede jazykoveda (pôvodné umiestnenie vystihoval triednik 80, zmenené umiestnenie v štruktúre MDT triednik 81).
3. Zmeny v triednikoch MDT, ktoré patria jazykovede jednotlivých jazykov.
4. Zmeny v triednikoch MDT pre literatúru v jednotlivých jazykoch. V oboch posledných prípadoch nie je zmena spôsobená len skutočnosťou, že sa zmenili triedniky pre jednotlivé jazyky, ale zmenil sa aj základ, ku ktorému sa tieto triedniky pripájajú, v prípade jazykovedy na jednotnú podtriedu 811, v prípade literatúry na jednotnú podtriedu 821.
5. Reštrukturalizácia podtrieby Príroda, ekológia a zmena jej názvu na Enviromentalistika.

Poslednou zmenou, ktorá si zaslúži pozornosť, je zmena v podtriedach starovekých a novovekých dejín. Triedniky pre staroveké a novoveké dejiny, pôvodne rozdielne, boli nahradené jednotným základom 94, ku ktorému sa pridáva triednik príslušného štátu alebo národa.

Modifikácie tabuliek MDT však neprinášajú len nevyhnutné korekcie adekvátnosti tohto systému, ale aj problémy s ich zrealizovaním na úrovni tradičného lístkového katalógu. Pri reštrukturalizácii sa vedľa seba ocitnú na jednom mieste lístky zaradené podľa pôvodných triednikov s lístkami zaradenými podľa triednikov nových. K takejto udalosti dôjde v prípade spomínanej enviromentalistiky, ale podľa súčasných znalostí o pripravovaných zmenách v triedach náboženstva a lekárskeho vied aj v oboch týchto triedach. Publikácie z iných oblastí zasa budú mať katalogizačné lístky na dvoch rozličných miestach. Tieto skutočnosti vyžadujú neustále a precízne revízie systematického katalógu a prepracovaný systém odkazov, aby sa z vyhľadávania publikácií podľa triednikov MDT nestala len záležitosť odborných pracovníkov knižnice, ale predovšetkým čitateľov samých.

Róbert Karul

Názov: **INFORMAČNÝ BULLETIN ÚK SAV č. 1/2000**

Zodp. redaktor: PhDr. Marcela Horváthová

Výkonný redaktor: PhDr. Ludmila Čelková

Vydavateľ: ÚK SAV, Klemensova 19, 814 67 Bratislava

Tlač: Polygrafia SAV